

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

THE NOTION OF STATE'S SOCIAL FUNCTION IN MODERN LEGAL SCIENCE

Краковська А.Є.,

*кандидат юридичних наук,
виконувач обов'язків завідувача кафедри теорії та історії держави і права та
адміністративного права юридичного факультету
Донецького національного університету*

Стаття присвячена аналізу основних підходів у визначенні поняття функцій держави з позицій теорії держави і права. Висвітлено сутність та зміст такої категорії як «функції держави» та «соціальна функція держави». Автор обґрунтовує авторське визначення поняття «соціальна функція».

Ключові слова: функції держави, система функцій, класифікація функцій, сутність та зміст соціальної функції, соціальні відносини, соціальна функція держави.

Статья посвящена анализу основных подходов к определению понятия функций государства с позиции теории государства и права. Освещены сущность и содержание такой категории как «функции государства» и «социальная функция государства». Автор обосновывает авторское определение понятия «социальная функция».

Ключевые слова: функции государства, система функций, классификация функций, сущность и содержание социальной функции, социальные отношения, социальная функция государства.

The paper is devoted to the main concepts related to the definition of the state's functions of the state from the standpoint of the theory of state and law. The nature and the meaning of such categories as «function of the state» and «social function of the state» are illuminated in the article. The author proves own definition of the «social function» concept.

Key words: state functions, system of functions, function's classification, nature and the meaning of social function, social relationships, state's social function.

Постановка проблеми. Традиційно до групи фундаментальних проблем, які практично завжди поставали перед науковцями в процесі аналізу таких явищ як держава і державність (починаючи від старогрецької доби і закінчуючи найсучаснішими теоріями держави і права), відносяться питання щодо дослідження функцій держави, а також тих інститутів та механізмів, завдяки яким ці функції реалізуються. На сьогодні поняття «соціальна функція держави» не можна вважати усталеним у частині чіткого визначення свого змісту в сучасній теорії держави і права.

Стан дослідження. З цього приводу висловлюються доволі відмінні, а інколи навіть протилежні підходи щодо змісту цього поняття, а також того, що саме має робити держава в частині реалізації зазначеної соціальної функції. Саме тому метою статті є визначення поняття «соціальна функція держави» через теоретико-методологічні підходи.

Виклад основного матеріалу. В сучасній правовій теорії визначення поняття функції держави передбачає його тлумачення як «основних (головних) напрямів (видів) діяльності держави щодо реалізації задач, які перед ним стоять, для досягнення визначених цілей, які зумовлені загальною соціальною сутністю держави і її соціальним призначенням» [1, с. 99]. Таке визначення цілком відповідає вихідній етимології поняття «функція», адже латинське «*functio*» означає «виконання» або «здійснення». У цьому контексті, як відмічає російський дослідник А. Венгеров, поняття «функції держави» відображає одночасно і процес діяльності держави (тобто будь-які функції неможливо уявити собі поза проце-

сом їх діяльнісної реалізації), і її сутність [2, с. 141]. Ті уточнення щодо запропонованого визначення, які аргументує М. Жигуленков, лише підтверджують доцільність закріплення у дефініції поняття функцій держави двох базових аспектів: діяльнісного та сутнісного (коли окремі функції інтересуються як детерміновані сутністю держави напрями її діяльності) [3, с. 16]. Щоправда, в окремих роботах можна зустріти інтерпретацію функцій держави як «специфічного механізму державного впливу на суспільні процеси і відносини, який визначає головні напрямки і зміст діяльності з управління суспільством» [4, с. 101]. Ще на початку 90-х років минулого століття ця позиція обґрунтовувалась Л. Морозовою [5, с. 100]. На нашу думку, останній підхід несе в собі певні загрози, оскільки включення поняття «механізм державного впливу» в поняття функцій держави може спричинити намагання ототожнити функції держави з процесом функціонування державного механізму або навіть його окремих частин, що саме по собі не є коректним ані з теоретичного, ані з методологічного погляду [6, с. 119].

У дещо більш лапідарній формі функції держави характеризуються як основні напрямки її діяльності. Утім, безвідносно до того, який саме методологічний підхід ми обираємо для визначення цього поняття, не викликає сумніву, що основними ознаками будь-якої функції держави є: а) наявність особливих форм реалізації цих функцій, які виражаються через застосування тих чи інших конкретних методів управління; б) правова форма визначення як самих функцій держави, так і тих державних механізмів,

які покликані забезпечити її реалізацію (принагідно зауважимо, що саме абсолютизація цього положення стала основою для відомої тези Л. Дюгі про те, що всі функції держави повинні тлумачитись як правові або юридичні); в) наявність зв'язку між сутністю держави і тим, які саме функції є визначальними в процесі її існування; г) «директивна» (від «*to direct*» – спрямовувати) роль функцій держави, завдяки якій встановлюється зв'язок між сутністю держави і її цілями, тобто кожна функція держави є специфічним інструментом досягнення певних цілей, які ставляться державою як формою організації публічної влади в суспільстві; д) наявність безпосереднього зв'язку кожної функції держави з тими чи іншими усталеними сферами діяльності держави, в яких здійснюється державне регулювання та управління суспільними процесами. Втім, оскільки саме суспільство являє собою складну систему, то і процес впливу держави на суспільні відносини має завжди системний характер. Це дало підстави окремим дослідникам вважати, що системність є ще однією обов'язковою ознакою функцій держави, крім тих, які були згадані вище.

На нашу думку, це положення є цілком коректним. У якості контраргументу такого способу тлумачення поняття функцій держави часто посилаються на те, що далеко не кожна держава діє системно: так часто можна спостерігати такі явища як невинуватене превалювання одних функцій над іншими, неувага до окремих функцій держави, нехтування тими чи іншими функціями, неефективна реалізація певних функцій держави тощо. Але, як нам видається, цей контраргумент все ж таки припускається серйозної помилки. Дійсно, всі щойно перелічені явища можна часто спостерігати на практиці, коли предметом аналізу є процес реалізації функцій тією чи іншою конкретною державою. Однак той факт, що та чи інша функція держави не реалізується, або реалізується не в повному обсязі (чи недостатньо ефективно), не може служити аргументом на користь того, що самі функції держави не носять системний характер. Тобто факт неналежного функціонування держави означає виключно неналежну організацію системи державного управління або неналежний рівень та якість діяльності держави, і жодним чином не може свідчити про відсутність системного характеру та взаємозв'язків між функціями держави як такими. Насправді системність функцій держави залежить не від того, як саме діє в даний момент та чи інша держава і реалізує вона своє призначення чи ні, а від системних зв'язків самого суспільного організму. В цьому плані можна навести слова В. Селіванова, який писав: «Не враховуючи системних зв'язків суспільного організму, закономірності його цілісності, не можна якісно на демократичних засадах трансформувати ані суспільство загалом як цілісний організм, ані окремі його відносно самостійні сфери життєдіяльності, в тому числі сфери державної політики, законотворення і державного управління» [7, с. 212].

Отже, надаючи узагальнююче визначення, можна сказати, що функції держави є пов'язаними між собою обов'язковими напрямками цілеспрямованої

правомочної діяльності держави регулятивно-управлінського характеру, що зумовлені рівнем та специфікою розвитку суспільних відносин (включаючи й ті відносини, на основі яких була конституційована сама держава і державна влада). Таким чином, система функцій держави – є сукупністю усталених та стійких зв'язків між окремими функціями держави, які видозмінюються і розвиваються залежно від стану самого суспільства, а також трансформацій держави і державної влади (зміна форми правління, державного режиму, державної ідеології тощо).

Виходячи з цього визначення, можна зробити висновок про те, що як така система функцій будь-якої держави має динамічний і відкритий характер. Це означає, що ця система зазнає на собі постійного впливу соціального середовища і реагує на нього шляхом запровадження певних нових видів діяльності, вдосконалення чи уточнення вже існуючих видів діяльності, відмовою від тих чи інших сторін діяльності тощо. Більше того, маємо визнати, що подібна адаптація системи функцій держави до зміни соціального середовища є її необхідною властивістю, яка складає її сутність, оскільки цінність та значущість конкретних функцій держави полягає саме в тому, кожна з них дозволяє досягати державі тих чи інших цілей, вирішувати ті чи інші завдання в частині реалізації публічної влади і здійснення впливу на певні сфери суспільних відносин. У зв'язку з цим ми отримуємо одразу ж декілька підстав для класифікації функцій держави відповідно до: а) сфери діяльності держави; б) об'єкта впливу; в) типу правових форм, в яких реалізуються ті чи інші функції держави; г) суспільної значущості даної функції; д) інтенсивності дій, які пов'язані з реалізацією тієї чи іншої функції.

Найчастіше для класифікації функцій держави використовується саме перша з перелічених нами ознак. Відповідно до цього критерію функції держави можна розподілити на дві найзагальніші групи: зовнішні та внутрішні. Тоді до першої групи відійдуть такі функції як: захист держави від зовнішньої агресії, підтримання дипломатичних зв'язків з іншими країнами, забезпечення міжнародного співробітництва в усіх сферах, боротьба з міжнародною злочинністю, участь у глобальному захисті навколишнього середовища, а до другої – правоохоронна, економічна, соціальна, політична, культурно-виховна функції. Саме такий перелік зовнішніх та внутрішніх функцій було свого часу обґрунтовано відомим російським дослідником Н. Шестаєвим [8, с. 4-7]. Не сперечаючись зараз щодо номенклатури функцій у кожній із названих груп, слід зауважити, що ця модель класифікації функцій держави засновується на усталеному в юридичній науці положенні, що діяльність будь-якої держави завжди може досліджуватись у двох аспектах: а) у її відношенні до інших держав і б) у її відношенні до тих громадян і їх об'єднань, на яких розповсюджується її юрисдикція. Однак вжиток цієї моделі не дозволяє пояснити той факт, що на певних етапах суспільного розвитку деякі функції держави стають більш або менш значущи-

ми. В цьому плані значно більш ефективним видається інший теоретико-методологічний підхід, який пов'язує поняття функції держави з тими об'єктами однорідних (однотипних) суспільних відносин, на які спрямовується державна діяльність.

Таким чином, поняттям функції держави в найбільш загальному контексті, як це було обґрунтовано вище, описується вся сфера обов'язкової цілеспрямованої діяльності держави, яка зумовлюється конкретними суспільними потребами, історичними обставинами, а також тими цілями, які ставить перед собою публічна влада.

Як цілком справедливо відмічає російський дослідник В. Червонюк, оскільки держава – це «специфічна соціальна організація», яка представляє та реалізує певну загальну волю, то і визначення змісту цього поняття завжди повинно включати у себе функціональний елемент [9, с. 117]. У цьому плані можна навіть навести цілу групу визначень поняття «держава», які розбудовуються саме як узагальнення всіх притаманих цьому явищу функцій. Так само не можна не звернути увагу на те, що доволі часто у визначенні невід'ємних властивостей держави окремі з них описують саме через процес державної діяльності. Зокрема йдеться про забезпечення цілісності державних кордонів, правопорядку, збір податків та інших платежів на утримання державного апарату тощо.

Разом з тим, наголошуючи на існуванні безпосереднього зв'язку між функціями держави та її сутністю, не можна не визнати й факту зворотньої детермінації. Дійсно, поняття функцій держави, як правило, включає в себе не лише характеристику основних напрямів її діяльності, але й відсилає до сутності держави, її соціального призначення в галузі управління справами суспільства [10, с. 89]. За цієї причини видається істотною помилкою прагнення витлумачити функції держави виключно як зумовлені поточною історичною, політичною, економічною ситуацією напрямки її діяльності. Тобто, не відкидаючи ролі цього аспекту визначення поняття функцій держави, важливо пам'ятати, що вони (маються на увазі функції держави: авт.: А.К.) постають конкретним виразом сутності держави і «коеволюціонують», як пише В. Іванов, разом із самою державністю [11, с. 145]. Як приклад реалізації цього підходу до тлумачення взаємозв'язку між функціями держави та її сутністю можна навести визначення російських дослідників В. Кулапова та О. Малька. Відповідно до обґрунтованої ними позиції, функції держави чітко корелюють зі специфікою тієї чи іншої політико-правової системи. У цьому сенсі вони являють собою не тільки «об'єктивно необхідні напрямки предметної діяльності держави», але й постають виразом сутності даної держави, оскільки через них можна зробити висновок про те, кому служить дана держава та чий інтереси вона виражає [12, с. 64]. Зазначена позиція заслуговує на особливу увагу з огляду на те, що дані дослідники вказують на можливість виникнення розбіжності між декларативними цілями держави та процесом її безпосереднього функціонування. Тобто, порівнюючи декларовані цілі та об'єктивні функції

держави, те, як вони реалізуються і на що вони спрямовані, слід надавати перевагу саме функціям, як такому критерію, що найбільш адекватно відображає сутність держави. Перше, що звертає на себе увагу в процесі аналізу функцій держави з позицій науки теорії держави і права, є те, що всі вони можуть бути представлені як цілеспрямована й усталена предметна діяльність держави у найважливіших сферах життя суспільства. Традиційно такими сферами визнаються політична, економічна, культурно-національна, соціальна, правова (з останньою з них пов'язана законодавча діяльність, а також так звана легістська теорія права і держави [13, с. 8-13]). Щоправда, останнім часом можна спостерігати тенденцію до розширення номенклатури функцій держави. Зокрема доволі часто застосовується поняття «екологічна функція» держави, «розвиткова функція» держави тощо. На думку інших дослідників, є достатні підстави для виокремлення такої функції сучасної держави як оподаткування та фінансовий контроль (її зміст полягає у тому, що держава організує й забезпечує систему оподаткування й контролю над легальністю прибутків громадян та їх об'єднань) [4, с. 112]. Її роль та значення пояснюється тим, що саме завдяки їй створюється матеріальна основа для функціонування як державного апарату, так і підтримання необхідного рівня благополуччя громадян. Зокрема, говорячи про реалізацію функції оподаткування у сучасній Україні, слід вказати, що зазначена діяльність держави повинна включати у себе: зменшення ставки податків з одночасним розширенням бази оподаткування; скасування будь-яких пільг у розрізі окремих платників чи окремих територій; проведення кодифікації податкових законів, спрощення їх викладення, зближення принципів податкового та бухгалтерського обліку; адаптацію фіскального законодавства до принципів та директив Європейського Союзу, а у сфері тарифно-митного законодавства – до стандартів Світової організації торгівлі; заміну соціально значущих податкових пільг адресними субсидіями для малозабезпечених верств населення; скасування фіскальних платежів, адміністрування яких є не виправдано витратним; реформування фіскальних служб з метою ліквідації конкуренції між ними, усунення можливостей для зловживань та проявів корупції серед їх працівників, зменшення адміністративних витраток платників тощо.

Не заглиблюючись зараз у суперечки щодо того, як саме повинна виглядати номенклатура функцій сучасної держави, наголосимо лише на тому, що сама специфіка суспільної організації передбачає виділення у сфері суспільних відносин такої специфічної сфери як соціальні відносини. Цим поняттям охоплюються всі суспільні відносини щодо розподілу і перерозподілу соціальних благ, забезпечення соціального захисту та соціального благополуччя громадян, а також гарантування соціальної безпеки як суспільства в цілому, так і кожного окремого громадянина держави. Доволі часто соціальні відносини тлумачаться як такий специфічний тип суспільних відносин, який виник значно пізніше, ніж, скажімо, політичні або економічні відносини. Однак, вже на

самих ранніх етапах державного розвитку держава тією чи іншою мірою виділяла соціальні відносини у якості одного з напрямків своєї діяльності. Зокрема про це свідчать роботи античних мислителів, які вказували на необхідність врегулювання соціальних відносин для того, щоб державна влада залишалась сильною, а саме суспільство відчувало державну турботу про соціальний добробут. Звісно, що методи регулювання соціальних відносин за часів античності мали відмінний від теперішнього характер, але самі по собі соціальні відносини існували в суспільстві вже на самих ранніх етапах розвитку держави, що породжувало потребу у здійсненні соціального регулювання, а отже, й потребу у соціальній функції держави.

Водночас, досліджуючи поняття соціальної функції держави, не можна не звернути увагу й на той факт, що його еволюція була зумовлена не тільки появою і розвитком відповідної сфери суспільних відносин (ми маємо на увазі соціальні відносини), але й змістовними трансформаціями самого поняття держави, а також переосмисленням її ролі і призначення у взаємодії з суспільством. У цьому плані не можна не згадати поступове утвердження ідеї соціальної держави у процесі державного будівництва приблизно з середини 50-х років XX століття. Таким чином, поряд із поняттями «демократична держава» і «правова держава» почало активно застосовуватись і поняття «соціальна держава». Причому сама соціальна держава завжди сприймалась як держава, однією з провідних функцій якої є саме соціальна функція, або ж функція соціального регулювання.

Отже, на сьогоднішній день в юридичній науці можна виділити два базові підходи до визначення поняття соціальної функції держави. З одного боку, соціальна функція характеризується як своєрідна «регулятивна реакція» держави на появу на певному державно-історичному етапі такого типу суспільних відносин як соціальні відносини. Зважаючи на об'єктивну потребу у своєму регулюванні з боку інституціоналізованої державної влади, соціальні відносини у тому чи іншому суспільстві спричиняють виникнення відповідної соціальної функції держави. З метою її реалізації держава встановлює чіткі державні соціальні стандарти, які можуть бути охарактеризовані як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Останні, в свою чергу постають як встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. При цьому в системі соціальних нормативів виділяються чотири основні підгрупи: а) нормативи споживання – розміри споживання в натуральному виразі за певний проміжок часу продовольчих та непродовольчих товарів поточного споживання та деяких видів послуг; б) нормативи

забезпечення – визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового використання, а також забезпечення певної території мережею закладів соціальних та житлово-комунальних послуг; в) нормативи витрат – розмір необхідних витрат (з особистого, місцевого або державного бюджету) на задоволення певної потреби, що обраховується на основі визначення вартісної величини певного набору нормативів споживання та забезпечення; г) нормативи доходу – розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм певний рівень задоволення потреб.

Самі по собі державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються з метою: визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; визначення та обґрунтування розмірів витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери. При цьому зв'язок між соціальною функцією держави і основними соціальними стандартами полягає у тому, що на основі останніх визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів державних виплат і допомоги. Водночас соціальна функція держави повинна забезпечити соціальний захист громадян, який ґрунтується на наступних принципах: визнання соціального захисту пріоритетним напрямком діяльності суспільства і держави; законодавчого визначення основних соціальних гарантій; загальнодоступності та гарантованості рівня соціального забезпечення найнагальніших життєвих потреб для всіх громадян; законодавчого встановлення розподілу відповідальності між державою, роботодавцями та працівниками щодо забезпечення гарантій по соціальному страхуванню; визначення рівня наданих гарантій на підставі соціальних нормативів; забезпечення непрацездатному населенню рівня життя, який відповідає встановленому законом прожитковому мінімуму; відповідності основних засад соціального захисту рівню соціально-економічного розвитку держави.

Головною перевагою даного підходу є те, що він максимально чітко встановлює той тип суспільних відносин, розвиток яких об'єктивно детермінує потребу в соціальному регулюванні, яке здійснюється державою через відповідну соціальну політику і на основі відповідного соціального законодавства. Однак, як нам видається, незважаючи на свій теоретичний потенціал, цей підхід має один важливий недолік, суть якого полягає у тому, що він не враховує фактору динамічного розвитку самої держави. Тобто паралельно із розвитком суспільства змінюється і сама держава, а отже трансформується й усталене сприйняття цілей та завдань держави як специфічного політичного союзу. Тому сучасна генеза соціальної функції держави пояснюється не тільки бурхливим розвитком та урізноманітненням

соціальних відносин у суспільстві, але й появою нових теорій держави (насамперед, йдеться про теорію соціальної держави), які істотним чином вплинули на трансформацію сутності сучасних держав. Паралельно з цим слід вказати й на зміни в тому загальному сприйнятті процесів ринкового регулювання суспільних відносин, які відбулися у XX столітті. Адже, як справедливо наголошує О. Скрипнюк, посилення соціальної функції прямо корелює з потребою у ліквідації тих прогалин, де ринкові механізми виявляються неієвними [14, с. 292-294]. До того ж, аналіз соціальної функції держави в контексті дослідження тих глибинних трансформацій, які відбуваються на державно-правовому рівні, дозволяє представити процес її генезису не просто як специфічну реакцію держави на випадковий наслідок суспільного розвитку, а як логічний і одночасно необхідний наслідок розвитку правової системи [15, с. 44]. Нагадаємо, що відповідно до вживаних сьогодні доктринальних визначень, «правова система – це фундаментальна юридична категорія, яка охоплює комплекс взаємопов'язаних правових явищ і процесів, що становлять правову сферу суспільства, і представляє її як органічне ціле..., вона являє собою складне структурне, багатопланове утворення, що становить сукупність взаємопов'язаних, але відносно автономних елементів, які об'єднані спільними цілями, і яким властиві саморозвиток і самоорганізація» [16, с. 43]. Хоча, як справедливо відмічає Н. Оніщенко, правова система являє собою один із різновидів соціальних систем, а отже, вона є тісно пов'язаною з тими явищами і процесами, які відбуваються в соціальній сфері, а також у сферах економіки, політики, культури, ідеології [17, с. 9]. Значущість цього аспекту полягає у тому, що поза з'ясуванням взаємовідношення між еволюцією соціальної функції держави і змінами у правовій системі суспільства практично повністю унеможливується її визначення як необхідного етапу розвитку будь-якої сучасної держави, яка втілює у життя принципи демократії і праводержавності. Відомо, що один із найважливіших елементів правової системи становить позитивне законодавство і, зокрема, законодавство в частині прав людини і громадянина [18, с. 47], яке закріплює основні громадянські, політичні, економічні, соціальні, екологічні, національно-культурні та інші права людини. На сьогоднішній день у юридичній науці соціальні права людини визначають як «можливості, що впливають з самої людської природи щодо отримання елементарних, найбільш важливих благ та умов безпечного, гідного та вільного існування особистості в суспільстві і державі» [19, с. 125], або ж як «гарантовані демократичним суспільством та соціальною державою можливості для кожної особистості на гідний рівень життя та ефективну соціальну систему охорони і захисту відповідно до встановлених міжнародних норм і стандартів» [20, с. 32]. Це означає, що разом із розвитком системи прав людини і, зокрема, її соціальних прав змінюються й ті зобов'язання, що покладаються на державу в частині забезпечення цих

прав людини [21, с. 121]. Таким чином, відповідно до зазначеного теоретико-методологічного підходу соціальні функції держави досліджуються не стільки як реакція держави на один із епізодів суспільного розвитку (мається на увазі поява і розвиток специфічного типу відносин, якими є соціальні відносини), скільки як об'єктивна і одночасно необхідна закономірність трансформації: а) суспільних відносин, б) самої держави, в) правової системи. Такий підхід видається нам більш правильним, оскільки він дозволяє врахувати як динамічний розвиток суспільства і суспільних відносин, так і динамічний розвиток самої держави, яка також у ході історичного процесу зазнає своїх трансформацій.

Отже, можемо зробити висновок, що як один із напрямків діяльності держави, соціальна функція завжди спрямована на певне коло суспільних відносин – на соціальні відносини, і детермінується рівнем розвитку суспільства, рівнем усвідомлення та артикуляції соціальних потреб, соціальним станом суспільства в цілому, соціальними правами людини і громадянина, соціальними інтересами різних верств населення. В цьому аспекті у зв'язці «державна – суспільство» держава постає елементом, що зазнає впливу з боку суспільства і реагує на нього шляхом відповідного соціального регулювання, або ж – реалізації соціальної функції. З іншого боку, поняття соціальної функції повинно включати у себе також і визначення сутнісних характеристик самої держави. В цьому аспекті соціальна функція держави проявляється як зовнішній вираз її сутності, який постає прямим наслідком визнання самою державою ряду невід'ємних прав людини, до яких входить у тому числі й право на соціальний захист, право на соціальне благополуччя, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї родини тощо. Цей аспект у визначенні поняття соціальної функції держави є важливим з огляду на те, що на разі в ході державно-правового аналізу не можна не враховувати той факт, чи є та чи інша держава соціальною чи ні, чи проголошено в ній людину найвищою соціальною цінністю чи ні. Адже в соціальній державі реалізація соціальної функції має істотні відмінності, а сама соціальна функція реалізується завдяки притаманним лише цьому типу держави механізмам та правовим інститутам.

Зважаючи на щойно вказані зауваження, можемо сформулювати визначення соціальної функції держави як одного з обов'язкових базових елементів загальної системи функцій держави, поява і розвиток якого визначається змінами соціальних відносин, а також поступовим набуттям інститутами публічної влади властивостей соціальної держави, що дістають свого закріплення на конституційно-правовому рівні.

Висновки. Спираючись на матеріал, який було досліджено, можемо зробити висновок про те, що динамічний характер соціальної функції зумовлюється не тільки історичними, політичними та економічними змінами суспільних відносин, але й є внутрішньою властивістю самої соціальної функції,

яка постійно знаходиться у тісному зв'язку з соціальними відносинами, соціальними потребами та інтересами. Таким чином, у сучасній юридичній науці соціальна функція держави є одним з обов'язкових базових елементів загальної системи функцій дер-

жави, поява і розвиток якого визначається змінами соціальних відносин, а також поступовим набуттям інститутами публічної влади властивостей соціальної держави, що дістають свого закріплення на конституційно-правовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учебник / Сергей Александрович Комаров. – СПб.: Питер, 2005. – 512 с.
2. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов / Анатолий Борисович Венгеров. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 640 с.
3. Жигуленков М.В. К вопросу о понятии «функция государства» / М.В. Жигуленков // Право и политика. – 2001. – № 5. – С. 13-16.
4. Морозова Л.А. Теория государства и права: Ученик / Людмила Александровна Морозова. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 448 с.
5. Морозова Л.А. Функции Российского государства на современном этапе / Людмила Александровна Морозова // Государство и право. – 1993. – № 6. – С. 98-106.
6. Краковська А.Є. Соціальна функція в системі функцій сучасної держави: теоретико-правові проблеми дослідження / Анжеліка Євгенівна Краковська // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 44. – С. 117-124.
7. Цветков В.В., Селиванов В.М., Скрипнюк О.В. Державне управління і політика: Монографія / В.В. Цветков, В.М. Селиванов, О.В. Скрипнюк. – К.: Вид-во «Абрис», 2006. – 312 с.
8. Шестаев Н. Т. Функции и структура государства / Н.Т. Шестаев. – М.: Б. и., 1992. – 114 с.
9. Червонюк В.И. Теория государства и права: Учебник / В. И. Червонюк. – М.: Инфра-М, 2007. – 704 с.
10. Загальна теорія держави і права / За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
11. Иванов В.П. Козволюция государственных интересов и государственности / Виктор Петрович Иванов. – М.: ЮНИТИ, Закон и право, 2005. – 135 с.
12. Кулапов В.Л., Малько А.В. Теория государства и права / Виктор Лаврентьевич Кулапов, Александр Васильевич Малько. – М.: Норма, 2008. – 384 с.
13. Нерсисянц В.С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории государства и права / Владик Сумбатович Нерсисянц. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 288 с.
14. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики / Олександр Васильович Скрипнюк. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
15. Оборотов Ю.Н. Современное государство: основы теории / Юрий Николаевич Оборотов. – Одесса: Юридическая литература, 1998. – 312 с.
16. Яковюк І. В. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи / Іван Васильович Яковюк // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 1 (52). – С. 43-56.
17. Оніщенко Н.М. Правова система та інші соціальні системи: співвідношення та взаємозалежність / Оніщенко Наталія Миколаївна // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, НАН України, 2003. – Вип. 19. – С. 9-15.
18. Алексеев С.С. Право: азбука – теории – философия: Опыт комплексного исследования / Сергей Сергеевич Алексеев. – М.: «Статут», 1999. – 712 с.
19. Большой юридический словарь / Под общ. ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 790 с.
20. Мордовец А.С. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина / А.С. Мордовец. – Саратов: М-во внутр. дел РФ. Саратов. выс. шк., 1996. – 287 с.
21. Мутагиров Д.З. Права и свободы человека: теория и практика. Учебное пособие / Джамал Зейнутдинович Мутагиров. – М.: Университетская книга, Логос, 2006. – 544 с.